

POSLOVNA ETIKA ISLAMA U KONTEKSTU SAVREMENIH EKONOMSKIH TRENDOVA

Velid EFENDIĆ

UDK 28:330

SAŽETAK: Osnovni cilj ovog rada je analiza najvažnijih poslovnih principa islamske ekonomije u kontekstu savremenih ekonomskih trendova. Posljednja ekonomska kriza kroz koju smo prošli i još uvijek prolazimo, dodatno je istakla sve slabosti konvencionalne ekonomije i poslovne etike koja je prisutna u savremenom kapitalizmu i tržišnoj ekonomiji. Upravo navedena kriza nametnula je i potrebu za pronalaskom alternative koja bi aktuelni ekonomski sistem i način poslovanja humanizirala i učinila ga više etičnim i društveno odgovornim. U kontekstu navedenog, islamska ekonomija nametnula se kao dobar primjer kako se u poslovanju može i treba napraviti prirodan spoj poslovnih i moralnih principa.

Ključne riječi: poslovna etika, društvena efikasnost, islamska ekonomija

Uvod

Za adekvatno razumijevanje pojma "islamska ekonomija" veoma je bitno poznavati islam kao religiju, kao filozofiju i koncept življenja, kao mentalni sklop (Anwar i Aslan, 2005). Koncept islama je vrlo kompleksan i ulazi u sve pore ljudskog života, te ga je stoga veoma teško ukratko elaborirati. Međutim, ukoliko bismo htjeli izraziti suštinu islama u jednoj rečenici, cijenimo da bi se to za potrebe ovog rada moglo izraziti kroz hadis kome Muhammed s.a.v.s., kaže:

Poslan sam da usavršim moralne osobine kod ljudi (Buharija i dr.).

Dakle, cilj poslanstva Muhammeda s.a.v.s., a samim time i islama kao religije jeste da odgoji čovjeka i pouči čovječanstvo ispravnom, odnosno moralnom ponašanju i življenju na zemlji. Nepoštovanje osnovnih moralnih normi vodi pojedinca i zajednicu u neprirodna stanja i kaos kakvi su

ratovi, hegemonija, kolonijalizam, izrabljivanje, prevare, manipulacije, podmetanja, ali i ekonomske i finansijske krize koje danas iscrpljuju mnoge dijelove svijeta.

Dakle, možemo reći da je islam vjera razuma, vjera sredine, vjera logike i prirode. Islam propagira i naređuje dobro, a zabranjuje zlo. U islamu se djela vrednuju prema namjeri. To jeste, namjera ili motiv predstavlja veoma važan faktor razdvajanja dobra i zla, i u tom kontekstu Muhammed s.a.v.s. u jednom veoma poznatom hadisu upravo kaže:

Djela se vrednuju prema namjerama (Buharija i dr.).

To jeste, ukoliko imamo dobru namjeru, rezultat naše aktivnosti bi trebao biti dobar i pozitivan. Ukoliko to ne bude slučaj, svako se poduzeta aktivnost ili djelo kome je prethodila dobra namjera smatra dobrim pokušajem i smatra se pozitivnim.

Sukladno navedenoj logici, islamska ekonomija predstavlja moralni i humani pristup ekonomskom djelovanju i proklamira apsolutnu pravednost u svim aktivnostima ekonomskih subjekta. Prema svom konceptu funkcioniranja, islamsku ekonomiju vidimo kao humanizirani oblik kapitalizma, ili oblik ekonomije koji se nalazi između kapitalizma na jednoj i socijalizma na drugoj strani. Islam poštuje privatno vlasništvo kao zadanu kategoriju, međutim, on ga humanizira kroz ajet u kojem Bog kaže:

Samo Allahu pripada vlast na nebesima i na Zemlji. Jedino je Allah kadar sve! (3:189)

Dakle, sve što čovjek posjeduje ili do čega će doći pripada Bogu, a čovjeku je dato samo da se njime privremeno koristi. Naravno, toga smo svi mi svjesni, ali većina ljudi je sklona ignorirati tu "surovu" činjenicu da se našim rastankom s

ovim svijetom i formalno i suštinski briše naše ime sa svih bogatstava koja su bila u našem vlasništvu. Dakle, tek dolaskom na ovaj svijet, ili tačnije, formalno pravno, našim punoljetstvom možemo biti nosioci "vlasništva", i to samo do određenog, svima nam poznatog trenutka. Odnosno, mi nismo stvarni vlasnici, nisu to bili niti oni prije nas, niti će to biti oni poslije nas. **Poput takmičara sa štafetom, preuzimamo je u jednom momentu, dok je kod nas, nastojimo da ostvarimo najbolji rezultat, ali je ipak na kraju predajemo narednom takmičaru. Dakle, mi smo samo prolazni korisnici, ali ne i vlasnici. Vlasnik je Onaj koji nam je to svima na početku stavio na raspolaganje, i kome će sve to ostati nakon nas...**

Islamska ekonomija i društvena efikasnost

Islamska ekonomija u svojim izvornim principa posebno podržava društvenu efikasnost. Ona polazi od proizvodne, tehničke te alokativne efikasnosti (Efendić, 2012), sukladno konceptu Pareto poboljšanja na nivou društva. Odnosno, islam generalno oživljava ideju ekonomije blagostanja i postizanja dobrobiti za sve ljude.

Svaki oblik svjesnog neefikasnog djelovanja s aspekta društva je nepoželjan i treba ga obustaviti. Islamska ekonomija, dakle, predstavlja društveno efikasno djelovanje u kome svaki subjekt treba da svjesno nastoji optimizirati svoje djelovanje s ciljem ukupne optimizacije. To jeste, individualno djelovanje nikako ne smije biti u koliziji s društvenim interesima, što je danas upravo čest slučaj. Kao primjer možemo uzeti mnoge kompanije, svih veličina i djelatnosti, čije djelovanje narušava interese opće ili lokalne zajednice (zagađenje životne sredine, neracionalno iscrpljivanje neobnovljivih prirodnih resursa itd). Nekada u posjedu samo jedne osobe, i nekada samo zbog neutoljive želje individualca za "posjedovanjem" još više, interes čitavih zajednica, stotina ili

hiljada ljudi biva ugrožen. Ovakva stanja u islamskoj ekonomiji nisu moguća i nisu poželjna.

Slijedom navedenog, islamska ekonomija ne poznaje monopol. Monopol je društveno neefikasna tržišna struktura (Tatić, 2005). On je sklon da proizvodi premalo uz previsoke cijene, zbog čega je nehuman i u islamskoj ekonomiji nepoželjan. Tržišna stanja u islamskoj ekonomiji bliža su tržištu potpune konkurencije. Međutim, ne u apsolutnom smislu slobodnog djelovanja tržišnog mehanizma. Postoji određeni stepen državne intervencije s ciljem jačanja društvene efikasnosti. Tržište potpune konkurencije je društveno neefikasno jer proizvodi previše uz preniske cijene (Tatić, 2005).

Islamska ekonomija ne propagira niti apsolutnu tržišnu slobodu i time se razlikuje od neoklasične ekonomske misli (Dragoljub Stojanov; Đuro Medić, 2000). Islamska ekonomija je intervenistička u segmentu fiskalne politike, prvenstveno kroz zekat, a sukladno Šerijatu.

U islamskoj ekonomiji nema špekulacija. Svako nastojanje da se ostvare prihodi iz eventualnih očekivanih događaja u budućnosti su zabranjeni, jer graniče s kockom¹. Islamska ekonomija je zasnovana na realnim pretpostavkama, dok je njen finansijski sistem najbliži zlatnom standardu.

U kontekstu prethodno prezentiranog, koncept islamske ekonomije baziran je na Kur'anu i sunnetu (osnovnim izvorima islama). Sukladno prethodnoj spoznaji, zaključujemo da je izvor islamske ekonomije u izvorima islama, te da je kao takva fundirana u historijskom okviru nastajanja islama. Osnovni principi islamske ekonomije pravno su uokvireni i definirani kroz Šerijat kao islamski zakon. Međutim, napominjemo da je Šerijat samo formalni okvir islamske ekonomije, ali ne i

uvjet za njenu primjenu. To znači da islamska ekonomija i biznis mogu biti primjenjivani i van islamskih zemalja i šerijatskih pravnih sistema.

Ozbiljnije naučne studije o islamskoj ekonomiji se javljaju početkom prošlog vijeka, a definitivnu ekspanziju doživjele su sredinom sedamdesetih godina, kada je osnovana i prva islamska banka kao međunarodno vidljiv i manifest islamske ekonomije.

Danas je islamska ekonomija prepoznatljiva kroz islamske banke, islamske osiguravajuće kompanije i investicione fondove, te kroz kompletno islamsko finansijsko tržište i islamski fiskalni sistem koji funkcionira u islamskim zemljama.

Osnovni islamski ekonomski principi u poslovanju

Osnovni ekonomski principi u islamu zasnovani su na izvorima islama, Kur'anu i sunnetu. Ovi principi predstavljaju osnovu islamske ekonomije²:

- Povjerenje/odgovornost;
- Produktivnost u ime Boga;
- Shvatanje bogatstva kao nečeg od Boga nam datog;
- Umjerenost u potrošnji;
- Konsultacije kao način zajedničkog odlučivanja;
- Briga o drugom;
- Zabrana naplate i plaćanja kamate.

Povjerenje ili povjereništvo jedan je od bitnih elemenata razlikovanja islamskog od konvencionalnog ekonomskog pristupa kao što su kapitalizam ili socijalizam. Ova ideja vrlo efikasno objedinjuje oba ekstrema – "slobodno tržište" i "kolektivizam" – dok u isto vrijeme uvod I moralno-etičke elemente u ekonomski sistem. Polazna osnova ove ideje jeste da je priroda vlasništva čovjeka nad određenim dobrima povjerenje ili povjereništvo, a stvarni vlasnik svega je Bog. Čovjeku se dobra daju samo na raspolaganje i odgovornost. O ovome se posebno govori i u Kur'anu:

¹ Kockanje je u islamu strogo zabranjeno – haram

² Prezentirani principi bazirani su na šerijatskim propisima iz ove oblasti

Vjerujte u Allaha i Poslanika Njegova i udjeljujte iz onoga što vam On stavlja na raspolaganje, jer one od vas koji budu vjerovali i udjeljivali čeka nagrada velika (57:7).

Ili na drugom mjestu:

Samo Allahu pripada vlast na nebesima i na Zemlji i jedino je Allah kadar sve! (3:189)

Dakle, djelovanje individue unutar ekonomskog sistema zasnovanom na islamskim principima podrazumijeva njegovo djelovanje u smjeru ispunjenja povjerenja koje mu je dato. To jeste, što mu je više dobara dato, to je i njegova odgovornost veća. Ispunjenjem ove odgovornosti, čovjek postiže veći stepen kod Boga.

Naravno, ovdje ne želimo nametati zaključak da je onaj koji posjeduje neko bogatstvo bolji upravo zbog bogatstva koje je stekao, nego zato što je njegov teret veći. Naravno, ovdje se podrazumijeva da u kontekstu "povjerenja" o kome upravo i govorimo, on taj teret uspješno nosi. Također, ovdje ne govorimo niti o onima koji ovaj "teret" ostavljaju kraj sebe, ili za sebe. Islam upravo upućuje na suprotno kod isticanje ideje "povjereništva".

Produktivnost u ime Boga osnov je kreiranja svih dobara koja su ljudima na raspolaganju. Svaka ljudska aktivnost, sukladno ovom principu, mora biti realizirana u ime Boga. Ovim se izbjegavaju sve moguće zloupotrebe i pogrešne upotrebe dobara koja je čovjeku Bog dao na raspolaganje. Bez ovog elementa besmislena je ideja povjerenja kao i ostale ideje i principi na kojima je bazirana islamska ekonomija. Odnosno, alternativa je licemjerstvo koje je u svakom slučaju strogo zabranjeno u islamu. Dakle, cilj pojedinca treba da bude djelovanje u skladu s principima koje mu Bog određuje, jer u biti on to i radi prema Njegovom dopuštenju i zato što mu je to On povjerio. Povjerenje ne smije biti iznevjereno.

Naravno, čovjek je dužan i treba da radi kako bi sebi osigurao

egzistenciju. Međutim, kada on to radi u ime Boga, tada se pridržavanje svih ostalih propisa koje mu Bog nalaže podrazumijeva i na taj način njegovo individualno djelovanje postaje i društveno korisno. To jeste, individualno se ne isključuje, naprotiv, individualno djelovanje je poželjno u ovom smislu jer ujedno uvećava i društveno blagostanje. Napomenimo ovdje da je navedeno i u skladu s veoma značajnom teorijom ekonomije blagostanja uopće. Na primjer, neki autori (Gravelle & Rees, 1985) upućuju da je pitanje blagostanja i poimanja dobrog ustvari pitanje individualne percepcije, odnosno individualne procjene. U tom smislu,

„Djelovanje individue unutar ekonomskog sistema zasnovanom na islamskim principima podrazumijeva njegovo djelovanje u smjeru ispunjenja povjerenja koje mu je dato. To jeste, što mu je više dobara dato, to je i njegova odgovornost veća.”

islamska ekonomija nastoji da ovu individualnu percepciju kanališe u smjeru društvene optimizacije.

Shvatanje bogatstva kao nečeg od Boganam datog upućuje čovjeka na društveno optimalno korištenje resursa bez obzira ko je njihov vlasnik. Otac ekonomije Adam Smith je svojom teorijom "Nevidljive ruke" dao osnovu za takozvani "fundamentalni teorem" ekonomije blagostanja, tako da je uspostavljena uska veza između efikasne alokacije resursa i konkurentnosti cijena ovih resursa (Nicholson, 2000, str. 456). Odnosno, ekonomska efikasnost kao jedna od centralnih tema mikroekonomske teorije i ekonomije blagostanja uopće uglavnom se i tretira kroz pitanje alokacije ili minimizacije utroška potrebnih resursa (Gravelle & Rees, 1985). To podrazumijeva da štednja kao suficit koji ostaje nakon potrošnje treba biti što je moguće bolje iskorištena. Čovjek se mora vrlo odgovorno odnositi i prema uštedenoj imovini, gotovo kao da joj nije vlasnik, to jeste da mu je data na povjerenje. Dakle, ukoliko pojedinac nema načina da

sam upotrijebi uštedeni novac u produktivne svrhe, trebao bi ih udružiti u partnerstvu s nekim drugim ko ima određena znanja i iskustva u realiziranju poslovnih poduhvata (Chapra Umer, 1998.). Naravno, to ne smije biti poslovni poduhvat koji je, sukladno osnovnim principima islama, zabranjen, kao što su na primjer kocka, igre na sreću, prostitucija, proizvodnja alkohola i sl. Ovdje se prioritarno podstiče investiciona potrošnja koja, sukladno osnovnim ekonomskim principima, povećava društveno blagostanje. Ostavljanje štednje/bogatstva "na stranu", ili kako je to u narodu poznato "pod jastuk" islam vrlo ozbiljno destimulira kroz

instituciju "zekata". Ključno pitanje ovdje jeste, kome služi novac "u jastuku" i šta je njegova svrha. Naravno, odgovor je da je takav novac "sterilan" i da nema nikakvu društvenu funkciju (Choudhury i Hussain, 2005.).

Umjerenost u potrošnji je princip direktno povezan s prethodnim. Bog čovjeka upućuje da bude umjeren u potrošnji dobara koja su mu data na korištenje, kako bi što veći iznos ostao za investiciona ulaganja od kojih će koristiti imati ne samo on, nego i šira društvena zajednica. Pod umjerenošću se podrazumijeva izbjegavanje luksuza, snobizma te rasipništva i pretjerivanja u bilo čemu, na šta Bog u Kur'anu sugerira riječima:

O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete na molitvu! I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju (7:31).

Dakle, islamska ekonomija ne propagira minimalizam, prikrivanje bogatstva (lažnu skromnost) niti uskraćivanje sebi dostupnih blagodati. Poštivanje navedenog principa podrazumijeva da svaki čovjek, u skladu

sa svojim okruženjem, društvenim kontekstom i moralnim principima pronade mjeru u svojoj potrošnji i time nastoji, sukladno prethodnim normama, biti svjestan da on nije stvarni vlasnik svoga bogatstva, da to bogatstvo treba trošiti u ime Boga i za dobrobit šire društvene zajednice, jer mu je ono dato kao povjerenje koje ne smije iznevjeriti.

Konsultacije kao način zajedničkog odlučivanja princip je koji proizlazi iz društvene odgovornosti čovjekovog djelovanja. Čovjek odluke o određenim aktivnostima treba da donosi samostalno, ali ukoliko su one bez negativnih posljedica za društvo i isključivo su vezane za njega. Međutim, kada je riječ o aktivnostima od društvenog interesa, čovjek je obavezan da se kod donošenja ovih odluka konsultira s drugim članovima ili predstavnicima šire zajednice. Na ovaj način se postiže društveno optimalno djelovanje i izbjegavaju se negativne eksternalije po zajednicu. Ovo je instrukcija od Boga koja čovjeku ukazuje na njegovu društvenu odgovornost, a na koju Bog u Kur'anu sugerira riječima:

Samo Allahovom milošću, ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbježali bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega (3:159).

Navedeni princip duboko je ukorijenjen u islamskoj tradiciji, i još uvijek je veoma prisutan i primjenjivan u muslimanskim društvima. Sukladno navedenom, u islamskoj ekonomiji je donošenje poslovnih odluka, poduzimanje poslovnih poduhvata i aktivnosti, nezamislivo bez dogovaranja, odnosno "šure". Ovim principom umanjuje se mogućnost greške i postiže se efikasnija alokacija oskudnih resursa u cilju postizanja društvene optimizacije.

Briga o drugom je princip koji se po prirodi stvari nameće nakon svih

prethodno prezentiranih. Čovjek je društveno biće koje je u konačnici veoma ovisno o drugim ljudima. Stoga, Bog u Kur'anu ljude upućuje da pomažu jedni drugima, to jeste, da oni jači pomažu slabijim i sl. Da bogatiji pomažu siromašnijim, obrazovaniji onim manje obrazovanim. Naravno, svjesni i jedni i drugi važne uloge svakog čovjeka u društvu. To jeste, svaki čovjek je važan i vrijedan, ima svoja prava i obaveze, jednak pred Bogom. Međutim, međusobno pomaganje je u cilju svih ljudi i šire društvene zajednice. U kontekstu prethodno rečenog, Bog u Kur'anu kaže:

Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! – A Allah doista sve čuje i vidi (4:58).

Ili na drugom mjestu:

A kada im se kaže: "Udjeljujte od onoga što vam Allah daje", – onda nevjernici govore vjernicima: "Zar da hranimo onoga koga je Allah, da je htio, mogao nahraniti? Vi ste, uistinu, u pravoj zabludi!" (36:47).

Ili također:

Znaš li ti onoga koji onaj svijet poriče? Pa to je onaj koji grubo odbija siročce, i koji da se nahrani siromah – ne podstiče (107:1-3).

Zabrana naplate i plaćanja kamate – Sukladno propisima islama, muslimanima je zabranjeno bilo kakvo poslovanje koje se realizira uz prisustvo kamate (Hadžić, 2005). Kamata se spominje na više mjesta u Kur'anu kao stroga zabrana, a neki od ajeta koji se odnose na kamatu prezentirani su u nastavku.

Oni koji se kamatom bave dići će se kao što će se dići onaj kojeg je dodirrom šejtan izbezumio, zato što su govorili: Kamata je isto što i trgovina. A Allah je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu (2:275).

Koliko je zaista ozbiljna zabrana kamate u islamu, ilustrira činjenica da Bog u Kur'anu nije nikoga nazvao svojim neprijateljem kome objavljuje rat, osim onih koji rade s kamatom. Ovo se spominje u nastavku prethodne sure, gdje Bog kaže:

O vjernici, bojte se Allaha i od ostatka kamate odustanite, ako ste pravi vjernici. Ako (to) ne učinite, eto vam onda, nek znate, – rata s Allahom i Poslanikom Njegovim. A ako se pokajete, ostatak će vam glavniice imetaka vaših, nećete nikoga oštetiti niti ćete oštećeni biti.

U suri Ali Imran u 130. ajetu Bog se obraća svojim vjernicima riječima:

O vjernici, bezdušni zelenaši ne budite, i Allaha se bojte, jer ćete tako postići što želite.

Božiji poslanik, Muhammed s.a.v.s., također je više puta isticao strogost zabrane kamate. Ovdje ćemo prezentirati neke od tih hadisa.

Allah je prokleo one koji uzimaju kamatu, one koji je plaćaju, one koji pišu ugovor, i one koji svjedoče ugovoru (Ahmed, El-Tirmizi I drugi).

Zatim:

Ne prodajte dinar za dva dinara, niti dirhem za dva dirhema (Muslim).

Sukladno prethodnim zabranama i principima islamske ekonomije i finansija, zaključujemo da novac sam po sebi u islamu nema realnu vrijednost (Metwally M., 1997.). Novu vrijednost, sukladno islamskoj filozofiji, kreiraju samo realna dobra i aktivnosti, te se stoga naknada za odricanje od likvidnosti može vezati jedino za realne kategorije ekonomije, odnosno, za poslovni rezultat ljudske aktivnosti (AAOIFI, 2002.). Zbog toga se islamske finansije baziraju na modelima zasnovanim na trgovini ili podjeli profita/gubitka iz poslovnog poduhvata u koji se ulaže (Obaidullah, 2005.).

Zaključak

Islamska ekonomija predstavlja moralni oblik ekonomskog djelovanja koji uspješno sublimira individualne i društvene interese. Osnovni principi islamske ekonomije proizlaze iz osnovnih principa islama kao religije i podrazumijevaju uvođenje moralnih

principa u ekonomsko djelovanje. Dakle, islamska ekonomija je moralna ekonomija i poslovanje po principima islamske ekonomije podrazumijeva određenu poslovnu etiku koja mora biti prisutna u svim poslovnim aktivnostima. Sukladno navedenom, možemo zaključiti da svaki čovjek

koji želi da postigne Božije zadovoljstvo u svom privatnom i poslovnom djelovanju mora slijediti i poštivati i islamske ekonomske principe čime svoje djelovanje usklađuje i s društvenim interesima. Na ovaj način postiže se društvena efikasnost, što i jeste krajnji cilj islamske ekonomije.

Literatura i izvori

- Anwar Mohammad and Aslan Mohammed (editors), (2005.). *Studies in Islamic Economics in the 21st Century*, International Islamic University Malaysia, Malaysia;
- Choudhury Alam Masudul and Md. Mostaque Hussain, (2005.). *A paradigm of Islamic money and banking*, International Journal of Social Economics, Vol. 32, No. 3;
- Gravelle, H. i Rees, R. (1985). *Microeconomics*, Longman, England
- Al-Omar Fuad and Abdel-Haq Mohamed, (1996.). *Islamic Banking*, Zed Books, London,
- Hadžić, F. (2005.). Antiglobalizacija ili neka ograničenja primjene koncepta islamskog bankarstva u BiH, Znakovi vremena, Naučno-istraživački Institut "IBN-SINA", Sarajevo
- Metwally M., (1997.). *Differences between the financial characteristics of interest-free banks and conventional banks*, European Business Review
- Nicholson, W. (2000). *Intermediate Microeconomics and Its Application*, 8th ed, SOUTH-WESTERN THOMSON LEARNING, USA
- Obaidullah Mohammed, (2005.). *Islamic Financial Services*, King Abdulaziz University, Jedah,
- Tatić, K. (2003). *Tržišne strukture i ekonomska efikasnost*, Ekonomski fakultet Sarajevo-Izdavačka djelatnost Ekonomskog fakulteta, Sarajevo
- Anon, AAOIFI, (2002.). "Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions" – "Organizacija za računovodstvo i reviziju islamskih finansijskih institucija", Manama-Bahrain,
- Chapra Umer, (1998.). *The Major Modes of Islamic Finance*, Rad pripremljen za 6. intenzivno orijentirani kurs o islamskoj ekonomiji, bankarstvu i finansijama, "Islamic Economics, Banking and Finance", održanom u "Islamic Foundation", Leicester, UK,
- Efendić Velid (2012). *Efikasnost banaka u Jugoistočnoj Evropi sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*, Ekonomski fakultet Sarajevo, doktorska disertacija
- Karić Enes, (1995). *Kur'an-Prijevod na bosanski jezik*, Bosanska knjiga, Sarajevo,
- Karić Enes, (1995). *Tefsir-uvod u tefsirske znanosti*, Bosanska knjiga, Sarajevo.

الموجز

أدب المعاملات التجارية في الإسلام في سياق الاتجاهات الاقتصادية المعاصرة

وليد أفنديتش

إن الهدف الأساسي لهذا البحث هو تحليل أهم مبادئ المعاملات التجارية في الاقتصاد الإسلامي في سياق الاتجاهات الاقتصادية المعاصرة. إن الأزمة الاقتصادية الأخيرة التي ما زلنا نعاني منها، أظهرت كل نواقص الاقتصاد التقليدي والأخلاق التجارية السائدة في الرأسمالية واقتصاد السوق. وقد فرضت تلك الأزمة الحاجة إلى إيجاد البدائل التي تجعل النظام الاقتصادي الراهن وأساليب العمل التجاري، أكثر إنسانية وأخلاقية ومسؤولية اجتماعية. وفي سياق ما ذكر، فرض الاقتصاد الإسلامي نفسه مثلاً جيداً بأنه من الممكن، بل ومن الواجب، في المعاملات التجارية، إيجاد صلة طبيعية بين المبادئ التجارية والأخلاقية.

الكلمات الرئيسية: أدب المعاملات التجارية، فعالية المجتمع، الاقتصاد الإسلامي

Summary

THE BUSINESS ETHICS OF ISLAM IN THE CONTEXT OF THE CONTEMPORARY ECONOMIC TRENDS

Velid Efendić

The main goal of this article is analysis of the most relevant business principles of Islamic economy in the context of contemporary economic trends. The most recent economic crises that we are still witnessing, has additionally highlighted all the weak points of the conventional economy and business ethics of the contemporary capitalism and the market economy. The mentioned crises also imposed the need for finding out alternatives that would humanise the existing economic system making it more ethical and socially responsible. In this context the Islamic economy proved to be a good example of joining business and moral principles.

Key words: business ethics, social efficiency, Islamic economy.